

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-332-43>

УДК 338.242

МАРЧЕНКО Валентина

Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"

<https://orcid.org/0000-0002-4756-3703>e-mail: tina_m_2008@ukr.net

УСИК Олександр

Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"

<https://orcid.org/0009-0000-1566-7922>e-mail: usiksasha1973@gmail.com

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ У ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ ТА РИЗИКАМ

Метою статті виступає виокремлення ролі фінансової безпеки підприємств у протидії загрозам та ризикам в сучасних умовах. Актуальність дослідження обумовлена тим, що сучасні реалії розвитку України із урахуванням воєнного вторгнення на її територію з боку РФ актуалізують наробки у напрямі безпеки у всіх сферах життєдіяльності, у тому числі, і по відношенню до фінансової безпеки підприємств. Виокремлено загрози та ризики функціонування підприємств внаслідок воєнних дій на території України. Визначено зовнішні та внутрішні загрози та ризики діяльності підприємств. А також внутрішні загрози та ризики фінансової діяльності підприємств. Доведено, що фінансова безпека підприємств відіграє важливу роль у протидії загрозам та ризикам, забезпечуючи стабільність та стійкість діяльності підприємства в умовах невизначеності.

Ключові слова: фінансова безпека, економічна безпека, загрози, ризики, діяльність підприємств, розвиток.

MARCHENKO Valentyna, USYK Oleksandr

National technical university of Ukraine "Igor Sikorsky Kiev polytechnic institute"

THE ROLE OF FINANCIAL SECURITY OF ENTERPRISES IN COUNTERING THREATS AND RISKS

The purpose of the article is to highlight the role of financial security of enterprises in countering threats and risks in modern conditions. The relevance of the study is due to the fact that the modern realities of Ukraine's development, taking into account the military invasion of its territory by the Russian Federation, actualize efforts in the direction of security in all spheres of life, including in relation to the financial security of enterprises. Threats and risks to the functioning of enterprises as a result of military actions on the territory of Ukraine are identified, which include physical destruction or damage to production premises, warehouses, infrastructure, which lead to the shutdown of enterprises, interruptions in the supply of raw materials, components and electricity, loss and outflow of personnel, changes in demand, caused by military actions and their consequences, problems of a logistical nature due to the destruction of infrastructure facilities, increased financial risks, legal risks, loss of foreign partners, increased cyber threats, reduced work capacity and employee motivation. External and internal threats and risks of enterprise activity are determined. As well as internal threats and risks of the financial activity of enterprises, which include: low level of staffing of financial activities; low level of financial responsibility at the enterprise; irrational capital management; insufficient use of financial risk management tools; low resource potential and adaptive capacity of the enterprise. It has been proven that the financial security of enterprises plays an important role in countering threats and risks, ensuring the stability and sustainability of the enterprise's activities in conditions of uncertainty. The role of financial security in the system of economic security and enterprise activity involves: protection from financial and credit risks; increasing the efficiency of operational risk management; increasing investment stability.

Keywords: financial security, economic security, threats, risks, enterprise activity, development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сьогодення функціонування суб'єктів економічної діяльності відбувається у швидкоплинному середовищі та супроводжується загрозами та ризиками економічної діяльності. Загрози та ризики в діяльності господарюючих суб'єктів висувають нові вимоги до побудови та організації системи економічної безпеки, у тому числі фінансової безпеки діяльності підприємства. При цьому, нарощення загроз та ризиків внутрішньої та зовнішньої природи ускладнює ефективне функціонування фінансової економічної безпеки, що вимагає спрямування додаткових зусиль у напрямі забезпечення дієвості фінансової безпеки підприємств. Сучасні реалії розвитку України із урахуванням воєнного вторгнення на її територію з боку РФ актуалізували дослідження та наробки у напрямі безпеки у всіх сферах життєдіяльності, у тому числі, і по відношенню до фінансової безпеки підприємств.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Різноманітні аспекти безпеки підприємств досліджували представники багатьох наукових шкіл. Серед зарубіжних науковців слід відмітити доробки таких вчених, як: П. Абрансона, Р. Л. Акоффа, І. Аннсоффа, А. Берле, О. Вільямсона, Р. Інглехарта, Р. А. Караллі, С. Шіна, Г. Шіназі та інших. Питання економічної безпеки також активно висвітлювались у працях вітчизняних вчених, серед яких: О. Арєф'єва,

І. Бланк, О. Бурляй, О. Вовк [1], Л. Воротіна, М. Єрмошенко, О. Кириченко [2], О. Ковальчук [3], Г. Козаченко, Н. Лисенко, І. Манцуров, В. Мунтіян, С. Тульчинська [9], С. Шкарлет, А. Штангрет та інші. Значення фінансової безпеки підприємств у своїх працях висвітлювали: Н. Бак, Ю. Біляк, В. Вудвуд, Н. Галайко, С. Довбня, Л. Гнилицька, В. Гутак, В. Дикань, В. Заросило, Н. Краснокутська, Н. Коленда [4], О. Ляшенко, Н. Марусяк, І. Пасінович, Х. Цвайг, В. Шинкаренко та інші.

Віддаючи належне науковому доробку авторів, необхідно зазначити, що із урахуванням сучасних тенденцій швидких трансформацій фінансова безпека підприємств набуває всі більшої актуальності, що вимагає подальших наукових розвідок у напрямі розроблення методологічних засад та практичних рекомендацій для підвищення ефективності її діяльності.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті виступає виокремлення ролі фінансової безпеки підприємств у процесі протидії загрозам та ризикам в сучасних умовах. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання:

- доведено актуальність та своєчасність дослідження;
- виокремлено загрози та ризики функціонування підприємств внаслідок воєнних дій на території

України;

- визначено зовнішні та внутрішні загрози та ризики діяльності підприємств, а також внутрішні загрози та ризики фінансової діяльності підприємств;
- з'ясовано роль фінансової безпеки у системі економічної безпеки та діяльності підприємства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сьогодні поняття «безпека» вживається дуже часто. Економічна безпека підприємства забезпечує використання можливостей підприємства до конкурентоспроможного розвитку. Економічна безпека підприємства представляє собою певну систему із притаманними їй властивостями. Складовими економічної безпеки можуть виступати соціальна, екологічна, фінансова, технічна, інноваційна, інформаційна, енергетична, культурна, правова та інші складові [7, с. 208]. Економічна безпека підприємства спрямована на ефективне використання ресурсів, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій і інновацій, розширення потенційних можливостей, виявлення прихованого потенціалу, впровадження управлінських заходів на уникнення та нівелювання внутрішніх та зовнішніх загроз та ризиків.

Сучасні умови, в яких сьогодні функціонують підприємства в Україні, відзначаються новими загрозами та ризиками внаслідок воєнних дій. До таких загроз та ризиків можна віднести фізичне руйнування або пошкодження виробничих приміщень, складів, інфраструктури, які призводять до зупинки діяльності підприємств. А такі загрози фізичного руйнування на сьогодні існують не тільки для підприємств прифронтових територій, а й для всіх регіонів. Також, до загроз та ризиків, що зумовлені воєнними діями на території України, можна віднести:

- перебої в постачанні сировини, компонентів та електроенергії, що може провокувати повну або часткову зупинку виробничого процесу;
- втрата та відтік персоналу, що може бути викликано мобілізацією, відтоком персоналу внаслідок тимчасового переміщення або відтоку за кордон. Такі процеси можуть дуже негативно вплинути на діяльність підприємства, де використовується кваліфікована праця або потребуються певні специфічні компетентності;
- зміни в попиті, що обумовлені воєнними діями та їх наслідками, що може кардинально змінити та суттєво зменшити потреби споживачів на певні товари та послуги, наприклад, зменшення потреб на послуги розваг;
- проблеми логістичного характеру внаслідок руйнування інфраструктурних об'єктів, що може ускладнювати перевезення, а також негативно відбиватися на термінах виконання замовлень та обслуговуванні клієнтів. Також, воєнні дії можуть зробити взагалі неможливими перевезення на певні території;
- підвищення фінансових ризиків, що обумовлено зниженням доходів та платоспроможності населення та зростанням витрат споживачів на безпекові заходи;
- правові ризики, які обумовлені тим, що в умовах воєнного стану можуть відбуватися зміни у регуляторній політиці, законодавчих актах, що призводять до ускладнення ведення бізнесу, наприклад, внаслідок введення нових юридичних зобов'язань;
- втрата іноземних партнерів, яка може відбуватися внаслідок того, що міжнародні компанії для зменшення власних загроз та ризиків відмовляються від співробітництва з підприємствами, які знаходяться в країні де відбуваються воєнні дії;
- зростання кіберзагроз, що обумовлено підвищенням ймовірності кібератак, внаслідок яких відбувається виток інформаційних даних та можуть виникати інформаційні загрози та фінансові втрати підприємств;

- зниження працездатності та мотивації працівників, внаслідок соціально-психологічних стресових умов життєдіяльності, що негативно відбивається на моральному та психологічному стані працівників.

Окрім виокремлених загроз та ризиків, які виникли під час воєнних дій на території України внаслідок агресії з боку РФ, існують й інші загрози та ризики. Їх можна поділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх загроз та ризиків належать фактори оточуючого середовища, на які підприємству складно впливати, можливо лише пристосуватися до них або мінімізувати їх наслідки.

Суттєвий вплив на забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в Україні має недотримання податкового законодавства. Через незадовільний рівень обізнаності в питаннях правильності та чіткості нарахування податкових зобов'язань виникають ризики мінімізації платежів, що негативно впливає на фінансовий стан підприємств, погіршення його ділової репутації. Загалом, негативні наслідки для підприємства в цьому випадку можуть бути спричинені неефективною податковою політикою підприємства. Такі ризики можуть виникати через: недосконалість вітчизняного податкового законодавства, низький рівень кваліфікації фахівців, які здійснюють фінансові відрахування, та низький рівень податкової культури в країні.

До внутрішніх загроз та ризиків саме фінансової діяльності підприємства можна віднести [1, с. 120; 2, с. 24; 5, с. 54; 8, с. 29; 9]:

- низький рівень кадрового забезпечення фінансової діяльності;
- низький рівень фінансової відповідальності на підприємстві;
- нераціональне управління капіталом;
- недостатнє використання інструментів щодо управління фінансовими ризиками;
- низький ресурсний потенціал та адаптивну спроможність підприємства.

Кожне підприємство окремо обирає для себе напрями щодо забезпечення фінансової безпеки, виходячи із ресурсної спроможності та стратегічних цілей. Для ефективної реалізації таких заходів необхідно чітко їх прописувати в планах та стратегіях, доводити до відома працівників, які залучаються до виконання таких стратегій. Оцінка ефективності реалізації стратегії фінансової безпеки здійснюється на основі порівняння планового рівня безпеки та фактичного рівня за певними показниками та індикаторами. Ефективною вважається стратегія, за якої планові показники досягнуті або перевиконані. За іншими показниками доцільно вважати, що стратегію невиконано та необхідно вживати відповідних заходів щодо стабілізації ситуації та усунення ризиків.

Фінансова безпека підприємств відіграє важливу роль у протидії загрозам та ризикам, забезпечуючи стабільність та стійкість діяльності підприємства в умовах невизначеності. Роль фінансової безпеки у системі економічної безпеки та діяльності підприємства передбачає:

- захист від фінансових та кредитних ризиків, наприклад, таких як неплатоспроможність внаслідок підтримування ліквідності та слідкування за вчасним виконанням обов'язків, знижуючи ризик банкрутства; у свою чергу, стабільні фінансові показники підвищують довіру кредиторів, збільшуючи доступність до кредитів та частково знижуючи їх вартість та/або забезпечуючи доступ до довгострокових кредитних ресурсів;
- підвищення ефективності управління операційними ризиками, оскільки фінансова стійкість підприємства дає можливість забезпечити резерви для покриття непередбачених витрат і підтримки безперервності діяльності під час кризових ситуацій. Наявність страхування, хеджування та інших фінансових інструментів допомагає мінімізувати втрати від непередбачених подій, зовнішніх загроз та ризиків;
- підвищення інвестиційної стабільності, у тому числі, за рахунок інвестування у інновації, розвитку нових продуктів та послуг, що є ключовим для довгострокового зростання підприємства та його фінансової стабільності;
- адаптивність до змін за рахунок забезпечення фінансового резерву та швидко реагування на зміни ринку, адаптування стратегії та використання нових можливостей;
- підвищення капіталізації через накопичення капіталу та реінвестування прибутків;
- протидію зовнішнім загрозам та ризикам за рахунок фінансової захищеності підприємства, що забезпечує стійкість до інфляційних, валютних коливань та інших економічних потрясінь та конкурентного тиску на ринку;
- протидію внутрішнім загрозам та ризикам за рахунок забезпечення: ефективного контролю витрат, що зменшує ризик втрати прибутковості, фінансової дисципліни, що допомагає запобігти шахрайству, зловживанню та неефективному використанню ресурсів; дотримання та виконання регуляторних вимог та стандартів, що дає можливість уникати штрафів і санкцій; фінансової прозорості діяльності підприємств, що є важливим для довіри кредиторів, інвесторів, постачальників, споживачів.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, фінансова безпека підприємств виступає фундаментом протидії загрозам та ризикам, зберігаючи стабільність, стійкість і конкурентоспроможність підприємства у довгостроковій перспективі. Проведене дослідження дає можливість зазначити, що фінансова безпека підприємства виступає складовою економічної безпеки та має свої особливості та специфіку. Сьогодні підприємства функціонують в умовах не тільки зовнішніх та внутрішніх загроз та ризиків, а й в умовах загроз та ризиків, які пов'язані із воєнними діями на території України. Проведене дослідження дало можливість виокремити роль фінансової безпеки у системі економічної безпеки та діяльності підприємства, що передбачає: захист від фінансових та кредитних ризиків, підвищення ефективності управління операційними ризиками, підвищення інвестиційної стабільності, адаптивність до змін, підвищення капіталізації, протидію зовнішнім та внутрішнім загрозам та ризикам.

Подальші дослідження вимагає формування стратегічного підходу до управління фінансовою безпекою підприємств в сучасних умовах із урахуванням загроз та ризиків, що викликані воєнними діями на території України.

Література

1. Вовк О. М. Управління розвитком системи економічної безпеки підприємства: теоретичне забезпечення. *Прийзовський економічний вісник*. 2018. №6 (11). С. 120-124.
2. Кириченко О. А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах кризи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 10. С. 22-26.
3. Ковальчук А. М. Управлінські аспекти оцінювання економічної безпеки підприємства в умовах трансформаційної економіки. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2020. №4 (72). С. 211-218.
4. Коленда Н. В., Матвійчук Н. М., Черчик Л. М., Наконечна Г. Я. Стратегічний підхід до управління фінансовою безпекою підприємства. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2020. Вип. 4 (35). С. 79-87.
5. Мельник С. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, методологія, практика. Монографія. Львів, «Растр-7», 2020. 384 с.
6. Пасінович І. І., Гутак В. М. Фінансова безпека як складова економічної та корпоративної безпеки: теоретичний аспект. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 58. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3286/3210> (дата звернення 5.05.2024).
7. Поляков П. А. Структура системи управління економічною безпекою машинобудівного підприємства *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 2. С. 207-211.
8. Попович О. В. Сучасні підходи до управління фінансовими взаємовідносинами підприємств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2009. № 8. С. 29-31.
9. Солосіч О. С., Тульчинська С. О. Теоретичні та прикладні аспекти організації рейдерської діяльності як ключова загроза забезпеченню силової економічної безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. Вип. 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8392> (дата звернення 5.05.2024).

References

1. Vovk, O.M. (2018), "Management of the development of the economic security system of the enterprise: theoretical support", *Pryazovskiy ekonomichnyi visnyk*, vol. 6, no. 11, pp. 120-124.
2. Kyrychenko, O.A. (2009), "Improving the management of financial security of enterprises in crisis conditions", *Investitsii: praktyka ta dosvid*, vol. 10, pp. 22-26.
3. Kovalchuk, A.M. (2020), "Managerial aspects of evaluating the economic security of the enterprise in the conditions of the transformational economy", *Ekonomichnyi visnyk Dniprovskoi politekhniki*. 2020. vol. 4, no. 72, pp. 211-218.
4. Kolenda, N.V., Matviichuk, N.M., Cherchyk, L.M., Nakonechna, H.Ya. (2020), "Strategic approach to managing the financial security of the enterprise", *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii i praktyky*. vol. 4, no. 35, pp. 79-87.
5. Melnyk, S. (2020), *Upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstv: teoriia, metodolohiia, praktyka*. [Management of financial security of enterprises: theory, methodology, practice] (in Ukrainian).
6. Pasinovich, I.I., Hutak, V.M. (2023), "Financial security as a component of economic and corporate security: theoretical aspect", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 58. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3286/3210> (data zvernennia 5.05.2024).
7. Poliakov, P.A. (2019), "The structure of the economic security management system of the machine-building enterprise", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. vol. 7, pp. 207-211.
8. Popovych, O.V. (2019), "Modern approaches to managing financial relationships of enterprises", *Ekonomika. Finansy. Pravo*. vol. 8, pp. 29-31.
9. Solosich O.S., Tulchynska, S.O. (2020), "Theoretical and applied aspects of the organization of raiding activities as a key threat to ensuring the security of the enterprise by force", *Efektivna ekonomika*. vol. 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8392> (data zvernennia 5.05.2024).